

Видове папагали, разпространение и описание на отглежданите у нас като домашни любимци

Гъльбин Младенов

„Младенови Вет ООД“, ж. к. „Надежда“–I, бул. „Хан Кубрат“, бл. 101 – София 1220,
България,
E-mail: onib@abv.bg

Резюме

Представени са основните видове папагали, отглеждани като домашни любимци в нашата страна. Най-често се отглеждат дребни и средни видове папагали. От дребните преобладават Вълнистото папагалче (*Melopsittacus undulatus*), Розово-бузите неразделки (*Agapornis roseicollis*), Масковите неразделки (*Agapornis personatus*), Лазурната неофема (*Neophema pulchella*) и Бурковата неофема (*Neopsephotus bourkii*). Средните видове у нас са представени предимно от Корела (*Nymphicus hollandicus*), Малък Александър (*Psittacula krameri*), Пирура молина (*Pyrrhura molinae*) и Какарики (*Cyanoramphus novaezelandiae*). Тези от едрите видове са около 30 % от папагалите у нас, предимно Жако (*Psittacus erythacus*), Синьочела амазона (*Amazona aestiva*), Синьо-жълт ара (*Ara ararauna*), Зеленокрил ара (*Ara chloroptera*) и Жълто-качулат какаду (*Cacatua galerita*).

От съществено значение за предпазване от заболявания и отглеждане на здрави птици са познаването на биологичните особености на съответните видове папагали, пълноценното хранене, добавянето на витамини и добрата хигиена, избягването на стресови фактори и забрана на собствениците да целуват птиците по клюна.

Ключови думи: папагали, видове, биологични особености

Species of parrots, distribution and description of the kept in Bulgaria as a pets

Galabin Mladenov

“Mladenovi Vet Ltd.”, Nadezhda–I, Han Kubrat Blvd., Bl. 101 – Sofia 1220, Bulgaria,
E-mail: onib@abv.bg

Citation: Mladenov, G. (2019). Species of parrots, distribution and description of the kept in Bulgaria as a pets. *Zhivotnovadni Nauki*, 56(3), 43-62 (Bg).

Abstract

The main species of parrots grown as pets in our country are presented. Most common are small and medium-sized species of parrots. Among the small birds prevail *Melopsittacus undulatus*, *Agapornis roseicollis*, *Agapornis personatus*, *Neophema pulchella* and *Neopsephotus bourkii*. The medium sized species in Bulgaria are predominantly represented by *Nymphicus hollandicus*, *Psittacula krameri*, *Pyrrhura molinae* and *Cyanoramphus novaezelandiae*. Those of the big species are about 30%, predominantly *Psittacus erythacus*, *Amazona aestiva*, *Ara ararauna*, *Ara chloroptera* and *Cacatua galerita*.

Essential for preventing disease and raising healthy birds is knowing the biological characteristics of the parrot species concerned, full nutrition, adding vitamins and good hygiene, avoiding stress factors, and banning owners from kissing birds on the beak.

Keywords: parrots, species, biological peculiarities

Папагалите се превръщат във все по-желани домашни любимци в нашата страна. Със своя интелект, красота и забавен нрав печелят сърцата на хората.

Тези птици са предпочитани като животни за компания в целия свят поради тяхната интелигентност и потенциал за опитомяване и обучение, способността им за звукови имитации, атрактивна външност и подчертана индивидуалност при всеки екземпляр. Не всеки вид папагал обаче може да бъде отглеждан в домашни условия или поради рядкост, или заради по-специфични диетични изисквания. Такива например са папагалите пигмеи (*Micropsitta* spp.), които консумират главно лишеи и гъбички. Числеността на видовете папагали в световен мащаб днес варира от 37 индивида за ара на Spix (*Cyanopsitta spixii*) до многобройни популации, считани дори за вредители например някои какаду (*Cacatua* spp.) в Австралия. Семейството е предимно вегетарианско, а някои от неговите членове са тясно специализирани в храненето като например папагалите Лори, които ядат само цветен прашец и нектар (Tully et al., 2009).

В последните години у нас започнаха да се развъждат доста видове не само любителски, а и – във ферми с много добра успеваемост в люпимостта и отглеждането на бебетата папагалчета. Вече не е проблем да се намерят ръчно хранени птици от видовете Жако, Еклектус, Синьо-жълт ара, Какаду, излюпени и отгледани в България. Само до преди десетина години беше немислимо, че това ще бъде възможно. Разбира се, липсата на традиции в отглеждането на тези птици доведе в началото до много грешки в начините на получаване на здрави, жизнени и пълноценни домашни любимци. С времето и натрупването на ценен опит лицата, занимаващи се с раз-

въждане, вече се научиха да избягват повечето грешки и сега птиците, отгледани у нас, са високо ценени в цяла Европа със своето качество и конкурентна цена.

В настоящата работа си поставихме за цел да представим основни данни за класификацията, разпространението и биологичните особености на папагалите, да проучим видовете папагали отглеждани като домашни любимци в нашата страна и някои основни изисквания при отглеждането им.

Материали и методи

Птици. За период от пет години са извършени изследвания на над 2000 папагала от различни видове и възрасти не само от района на гр. София и София-област, но и от цяла България – от гр. Пловдив, Бургас, Силистра, Габрово и много други населени места у нас. Определяни са вида на птиците, здравословното им състояние и условията на отглеждането и храненето им.

Видовото определяне на папагалите е извършено съгласно Boev (1986) и Forshaw (2010).

Резултати

Класификация

Разред Папагалоподобни (*Psittaciformes*) включва 342 вида птици. Те се групират в две семейства – Папагали (*Psittacidae*) и Какадута (*Cacatuidae*). От тях 321 вида се причисляват към папагалите и 21 вида – към какаду. Семейство папагали се подразделя на две подсемейства – Палеотропични папагали (*Psittacinae*) – 63 вида, разпространени

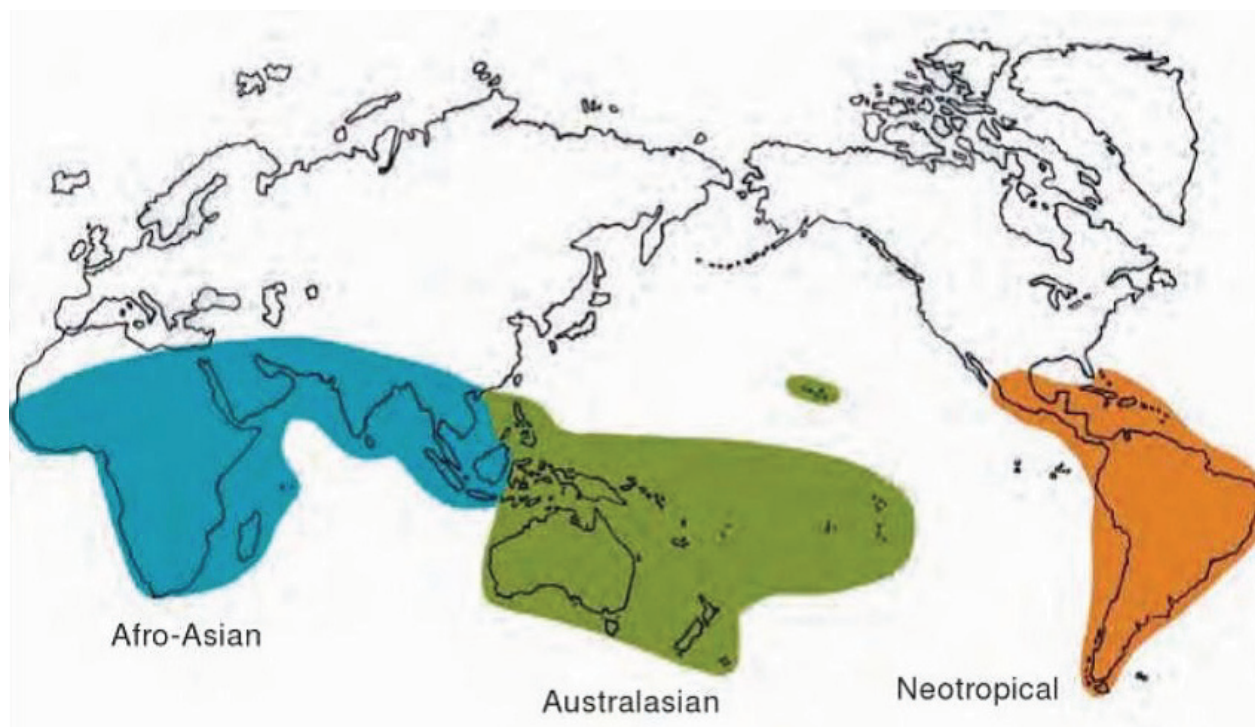
в Азия, Африка и части от Южна Европа и Неотропични папагали (*Arinae*) – 160 вида, които могат да се срещнат в Южна Америка, Централна Америка и най-южните части на Северна Америка. Семейство Какадута се подразделя на три подсемейства – подсемейство Бели какадута (*Cacatuine*), подсемейство Черни какадута (*Calyptorhynchinae*) и подсемейство Корели (*Nymphicinae*). Видовете Какаду обитават Австралия и някои от островите на Океания (Boev, 1986; Forshaw, 2010).

Разпространение

Птиците от този разред обитават екваториалните, субекваториалните, тропичните и субтропичните зони на Африка, Южна и Централна Америка, Австралия и Океания. Видовете кеа (*Nestor notabilis*) и какапо (*Strigops habroptilus*) се срещат в Нова Зеландия, а в Европа са се аклиматизирали и разпространили Малкият Александър (*Psittacula krameri*) – фиг. 5 и папагалът монах (*Myiopsitta monachus*). Най-северно са разположени ареалите на някои азиатски ви-

дове, обитаващи Южен Китай и достигащи до Хималаите. В САЩ, щата Аризона, се среща мексиканският малък ара (*Rhynchopsitta pachyrhyncha*). Там е обитавал и каролинският папагал (*Conuropsis carolinensis*), но е изчезнал като вид. Южната граница на местообитание на папагалите се дава от видовете, чиито ареали са разположени в Патагония и Нова Зеландия (фиг. 1).

Един такъв вид е патагонската аратинга (*Cyanoliseus patagonus*) (Boev, 1986; Forshaw, 2010). В заеманите ареали местообитанията на папагалите са твърде разнообразни. Основно три са видовете хабитати – тропически дъждовни гори (джунгла), планини и високопланински плата и тропически савани, полупустини и пустини. Всеки от изброените хабитати влияе на устройството, поведението и начина на хранене и размножаване на обитаващите го видове. Така например папагалите, живеещи в джунглите, са предимно дървесни видове. Прекарват по-голямата част от живота си в короната на дърветата и само по изключение слизат на земята. Характерна за

Фиг. 1. Разпространение на папагалите по света (по Forshaw, 2010 – Parrots of the World)

Fig. 1. Distribution of parrots around the world (by Forshaw, 2010 – Parrots of the World)

тях е защитна окраска с основно зелен цвят, с червени и жълти петна по тялото. Краката имат силна мускулатура и здрави нокти за захващане по клоните. При повечето папагали от този тип крилете са мощни, човките са здрави и много силни, пригодени за катерене. Основната храна са плодове и черупчести ядки. Тези биотопи са и най-богати откъм видово разнообразие (De Grahl, 1990).

Много характерни за джунглите са видовете от рода Ара (*Ara*). Един от най-едриите представители е синьо-жълтият ара (*Ara ararauna*). Достига един метър на дължина. Лесно се отглежда на затворено. Образува двойка за цял живот. В неволя живее около 50 години. От този род са и червеният ара (*Ara macao*), зеленокрилият ара (*Ara chloroptera*) – фиг. 4 и др. Често срещани горски папагали са и видовете от род Амазона (*Amazona*) – фиг. 3, род Зеленка (*Pyrrhura*), род благородни папагали (*Eclectus*) – фиг. 3, Жако (*Psittacus erythacus*) – фиг. 3 и др. (Bov, 1990).

Повечето видове папагали се разпределят и по височинни зони. Ако на много високо стане твърде студено, те предприемат миграция към по-ниските участъци. Над 2000 m надморска височина има благоприятни условия за папагали само около екватора. Температурните колебания в планинските райони са твърде резки, а това е трудно поносимо за повечето видове. И въпреки това някои са се адаптирали за живот на високо и по-хладно. Такива са видовете от род Аймара (*Aymara*), живеещи в Андите над 2000 m надморска височина. Добре се справя с ниските температури и планинският ара (*Ara rubrogenys*), а новозеландските видове крива храната си под снега (Bov, 1986; De Grahl, 1990).

От дребните видове папагали, често срещани като домашни любимци у нас, едно от най-разпространените е Вълнистото папагалче (*Melopsittacus undulatus*) – фиг. 3. В естествени условия то се среща в Австралия. Местообитанията му зависят от наличието на храна и вода, което пък се влияе от климата и особено от сезона на дъждовете (De Grahl 1990). *Тюркоазеният папагал* или лазурно треварче (*Neophema pulchella*) е краси-

во оцветена птица, която също обитава вътрешността и източната част на Австралия (Bov, 1986).

Естественият ареал на розовобузите неразделки (*Agapornis roseicollis*) е северозападна Южна Африка, западната половина на Намибия и югозападна Ангола. Те живеят в сухи райони близо до постоянен източник на вода – покрайнините на пустини, гористи местности и слабо залесени площи. Достига до надморска височина над 1500 m. Този вид се е интродуцирал успешно в много части на света, включително САЩ и Япония (Rowan, 1983).

Pyrrhura molinae произлиза от горите на Южна Америка. В естествени условия се среща в Бразилия, северната и източната част на Боливия, северозападна Аржентина и западен Парагвай. Обитава горите, където обикновено се образуват ята от 10 до 20 индивида, или по-големи при наличие на повече храна. Живеят в най-високите части на дърветата. За сега видът не е застрашен от изчезване (Juniper and Parr, 1998 a, b; Forshaw, 2010). Друг южноамерикански вид е синьочелата амазона (*Amazona aestiva*), един от най-разпространените папагали от този род, които се отглеждат в плен. Ареалът му обхваща Източна и Северна Боливия, Източна Бразилия, Парагвай и Северна Аржентина. Живее в гори, в саваната и в палмови горички (Juniper and Parr, 1998 a, b). Синьочелите амазони гнездят в хралупи на дървета. Снасят 3–5 овални бели яйца с размери около 38 x 30 mm. Женската ги мъти около 27 дни, а малките напускат гнездото 2 месеца след излюпването си. Засега се счита, че видът не е застрашен, но има доказателства за намаляване на популацията поради интензивна търговия с тези птици. Заплаха за него е и фактът, че той се счита за вредител на културите в неговия естествен ареал. Парадоксално е обаче, че незаконната търговия може да е допринесла за разширяването на местообитанието на този папагал. Той все по-често се среща в Рио де Жанейро, което не е част от историческия му ареал. Счита се, че това се дължи на избягали от клетки птици (Pereira, 2008).

Cyanoramphus novaezelandiae или червеночелият папагал е широко известен със своето маорско име какарики (фиг. 4), свързано със специфичните звуци, които издава. Произлиза от Нова Зеландия. Характеризира се със светлозеленото си оперение и червения цвят на главата. Тази гъвкава птица може да се храни с разнообразни продукти и може да се намери в много типове местообитания. Днес е почти застрашен вид и се среща само в няколко района на Южна Америка и в някои острови. Била е широко разпространена в Северната и Южната част на Нова Зеландия. Повечето от тези континентални популации са изчезнали в днешно време главно поради тяхната уязвимост към въведените там хищни видове, особено плъхове и опосуми (Christidis and Boles, 2008; Gill et al., 2010; Parr et al., 2010).

Сивият папагал (*Psittacus erithacus*), известен още като папагалът от Конго или африкански сив папагал, а у нас като Жако (фиг. 3), произхожда от екваториална Африка. Днес се среща в района от Кения до източната част на Кот д'Ивоар, като наброява до 13 милиона птици. Популациите му обаче намаляват в световен мащаб. В Гана е изчезващ вид и сега там са установени само няколко екземпляра. Основни причини за това са залавянето му с цел търговия и изсичането на горите за дървен материал. Смята се, че популациите са стабилни в Камерун, но в Конго ежегодно намаляват поради износ. Предпочита гъстите гори, но може да бъде открит и в периферията на горите и дори в саваната (Bellamy et al., 2016).

Синьо-жълтият ара (*Ara ararauna*) е един от представителите на голямата група неотропични папагали. Обитава гори и саваната на тропическата част на Южна Америка. Той се среща във Венецуела, Перу, Бразилия, Боливия и Парагвай. Обхватът се простира и малко в Централна Америка, където е ограничен до Панама. Въпреки че почти са били унищожени в Тринидад поради човешката дейност през 70-те години, проведена е успешна програма за реинтродукция. Между 1999 и 2003 г. диви уловени синьо-жълти ара

са пренесени от Гвиана в Тринидад в опит да се възстанови видът в защитена зона около блатото на Нарива. В Пуерто Рико и във Флорида са открити малки популации, които произхождат от внесени птици. Синьо-жълтият ара е на границата на изчезване в Парагвай, но все още остава широко разпространен и доста често срещан в голяма част от Южна Америка. Ето защо не е посочен като застрашен в световен мащаб от Bird Life International, но има препоръка за ограничаване на търговията с него (Hilty, 2003).

Зеленокрилият ара (*Ara chloroptera*) – фиг. 4, е най-големият вид от рода, широко разпространен в горите и гористите райони на Северна и Централна Южна Америка. Въпреки това, както и при другите ара, през последните години е отбелязан значителен спад в броя му поради загуба на местообитания и незаконно улавяне с цел търговия (Dunning, 2008; Cameron, 2012).

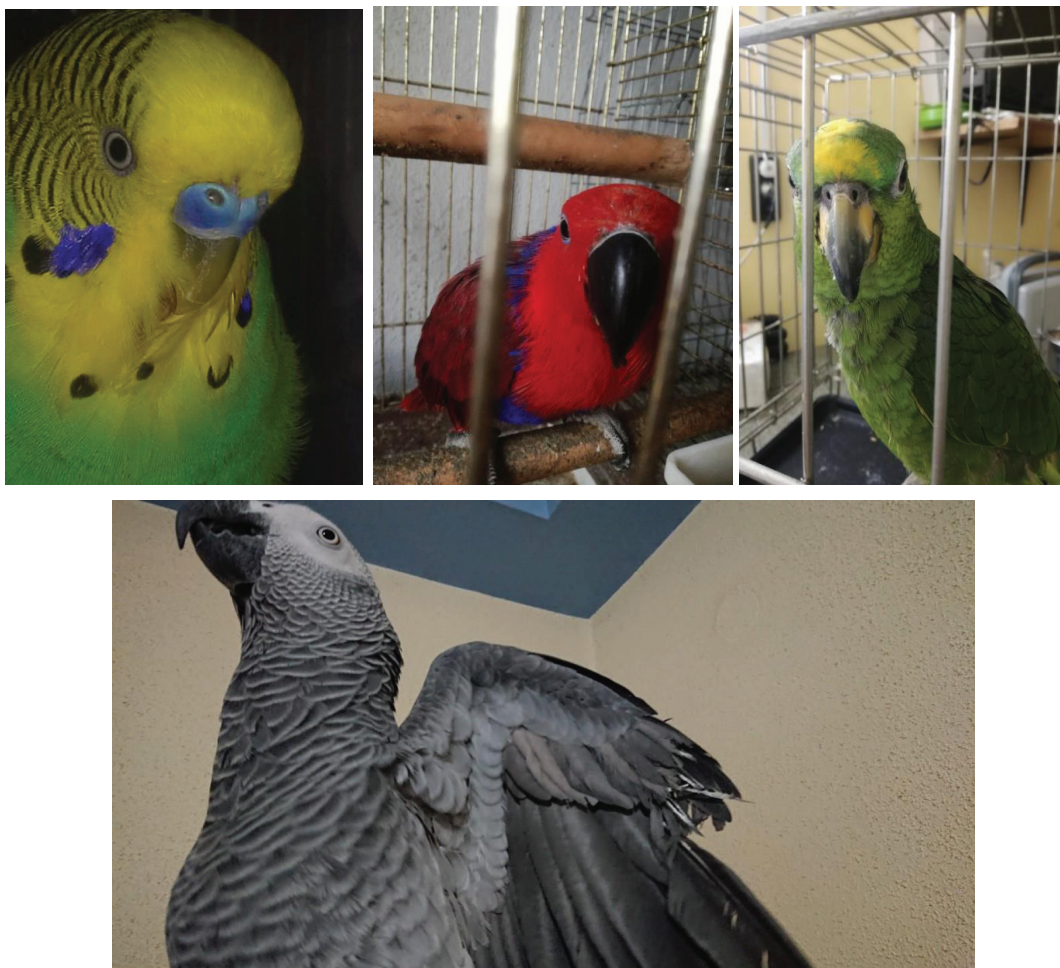
Папагалът еклектус (*Eclectus roratus*) – фиг. 3, известен у нас като благороден папагал, е единственият вид в рода *Eclectus*, но са известни девет подвида. Той произхожда от Соломоновите острови, Сумба, Нова Гвинея и близките острови, североизточна Австралия и островите Maluku. Силният полов диморфизъм на цветовете на оперението при този вид е необичаен за семейството на папагалите. Мъжкият има предимно ярко изумрудено зелено оперение, а женската – предимно ярко червено и лилаво или синьо оперение. По тази причина първите европейски орнитолози, видяли папагалите еклектус, сметнали, че са от два различни вида и до началото на 20-ти век двата пола са считани за различни видове. В районите на естественото си обитание тези папагали се смятат за вредители, тъй като ядат плодовете на дърветата. Техните ярки пера се използват от местни племена в Нова Гвинея за декорации. Всичко това е причина за намаляване на популацията им (Forshaw and Cooper, 1978; Steadman, 2006; Bird Life International, 2012).

Жълто-качулатият какаду (*Cacatua galerita*) е сравнително голям бял папагал, обитаващ залесени местности в Австралия,

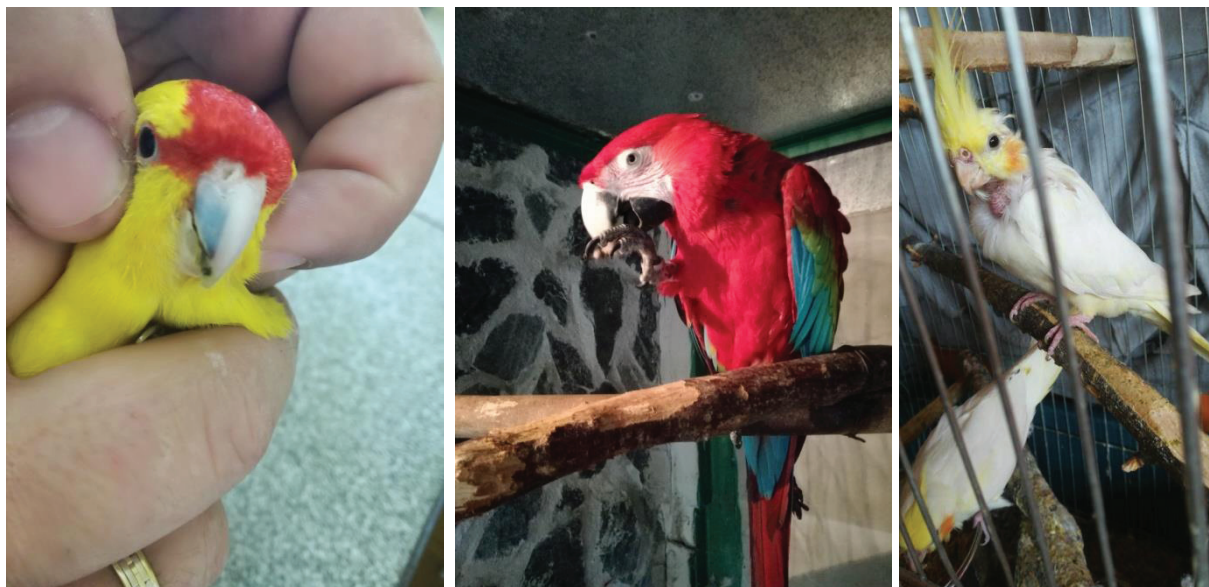
Фиг. 2. Хиацинтов ара (*Anodorhynchus hyacinthinus*) (<https://www.pinterest.com/pin/325385141798199710/>)

Fig. 2. Hyacinth macaw (*Anodorhynchus hyacinthinus*) (<https://www.pinterest.com/pin/325385141798199710/>)

Фиг. 3. Вълнисто папагалче (*Melopsittacus undulatus*) – горе вляво; еклектус женски – горе в средата; жълточела амазона – горе вдясно; жако (*Psittacus erythacus*) – долу

Fig. 3. Woolly Parrot (*Melopsittacus undulatus*) – upper left; eclectus female – upper middle; yellow-forehead Amazon – top right; Jaco (*Psittacus erythacus*) – below

Фиг 4. Какарики (вляво); зеленокрил ара (*Ara chloroptera*) – в средата; корела (вдясно)
Fig.4. Kakariki (left); green-winged macaw (*Ara chloroptera*) – in the middle; correlate (right)

Фиг. 5. Малък александър (вляво); хиацинтов ара (вдясно)
Fig. 5. Little Alexander (left); hyacinth macaw (right)

Нова Гвинея и някои от островите на Индонезия. Образува ята, които може да бъдат многобройни, заради което понякога се счита за вредител. Видът включва четири подвида. Естественят им ареал обхваща Папуа, Нова Гвинея и околните острови, Ару, Австралия и Тасмания. Те са многобройни в крайградските райони на Аделаида, Мелбърн, Канбера, Сидни и Бризбейн. В Нова Гвинея се среща в горите до 1400 m надморска височина. В Австралия обитава гори, гористи местности и др. Не е застрашен в световен мащаб. Стабилната му популация в Австралия е малко вероятно да се промени докато има забрана на задграничната търговия с местни птици (Rowley et al., 2019).

Биологични особености

Преобладаващият цвят при повечето папагали е зеленият, но много видове са с ярко пъстро оперение. Какадута например са основно в два цвята – бял и черен. Размерите им също варират много – от 25–30 грама и дължина 12 cm при врабовото папагалче (*Forpus passerinus*), до огромния хиацинтов ара (*Anodorhynchus hyacinthinus*), тежащ повече от 1500 грама и достигащ на дължина един метър, който може да се види на фиг. 2 и 5 (Воев, 1986).

Вълнистото папагалче (*M. undulatus*) – фиг. 3 има ярко жълто и зелено оперение, със синя точка на бузите и черни вълнообразни линии на крилете. Сините подбордни точки отразяват светлината в ултравиолетовия спектър и имат значение при формиране на размножителните двойки. Опашката му е тънка и тъмно синя. Сравнително малки по размер, те са приблизително 18–20 cm от върха на клюна до края на опашката и тежат 30–40 g (Forshaw, 2010).

Розово-бузите неразделки (*A. roseicollis*) също са красиви птички. Тежат около 55 g и са дълги 15 cm. Женските са малко по-тежки от мъжките. Половият диморфизъм е слабо изразен. Имат розови чело, брадичка и гърло. Гърдите и бузите са с цвят на праскова. Останалата част от тялото им обикновено е ярко зелена. Клюнът е с розов цвят. Женските от

този вид са много сходни, но леко по-тъмни на цвят. Младите първоначално имат много по-бледи лица от възрастните (Rowan, 1983).

Тюркоазеният папагал (*N. pulchella*) е дълъг около 20–22 cm с размах на крилата 32 cm. Мъжкият е ярко оцветен със силно отличително оперение, яркозелена задна част и тюркоазено-синя корона. Върху горната част на крилете има кафяво-червен цвят, с тюркоазено-сини рамене. Горните части на гърдите имат оранжев оттенък, като обикновено жълтият корем се допълва от оранжев център. Женските и незрелите млади са малко по-тъмни на цвят и имат зелено гърло (Higgins, 1999; Pizzey and Knight, 1997).

Pyrrhura molinae принадлежи към средните по размер видове от сем. *Psittacidae*. Известен е като зеленобузест папагал и е част от дългоопашата група от подсем. *Arinae*. Дължината му е 26 cm и тежи 60–80 g. Този вид има много красива външност. На цвят най-често е зелен, с кафява или сива корона, с бели пръстени около очите, зелени бузи, сини първични крилца, сив клон, а дългата му заострена опашка е предимно кафява. Коремната му област е червена, а по гърдите има къси напречни ивици. Мъжките и женските са с идентичен външен вид (Forshaw, 2010).

Представителите на вида *C. novaezelandiae* (червеночел папагал) – фиг. 4, са зелени на цвят и са с големи опашки. Имат ярко жълто-зелено оперение, червени ивици около очите и червени петна от двете страни в задната част под опашката. Краката са сиви или бледокафяви, а клюнът – бял до сив с черен връх. Женските са малко по-малки, с жълта ивица на долната част и по-мълк и тесен клон (Marchant et al., 1999; Scofield and Stephenson, 2013).

Жако (*P. erithacus*) – фиг. 3, е с преобладаващо сив цвят и черна човка. Той е едър, с телесна маса 418–526 g, дължина около 33 cm и размах на крилата от 46–52 cm. Главата и крилата са по-тъмно сиви, а перата на главата и тялото имат лек бял ръб. Перата на опашката са червени. Двата пола са сходни външно. Селекционирани са частично или напълно

червени папагали от този вид (*Bellamy et al.*, 2016; *Holman*, 2014).

Името на синьочелата амазона (*A. aestiva*) произлиза от отличителната тюркоазена окраска на главата точно над клюна. Цветът ѝ е основно зелен. Дължината на тялото ѝ е средно 38 cm. Характерни са жълтите пера по лицето и темето. Разпределението на синия и жълтия цвят варира значително между отделните индивиди. За разлика от повечето други папагали от рода *Amazona*, човката му е предимно черна. Няма видим сексуален диморфизъм за човешкото око, но анализът на перата, използвайки спектрометричен метод, който позволява оперението да се вижда чрез тетрахроматичното зрение на папагала, показва ясни различия между оперението на половете (*Santos*, 2006; *Alderton*, 2003).

Синьо-жълтият ара (*A. ararauna*) е голям красив южноамерикански папагал с предимно синя горна и светло оранжева долна част на тялото, с преливащи се зелени оттенъци на главата. Тези птици са с внушителни размери и могат да достигнат дължина от 76–86 cm и тегло от 1 до 2–3 kg. Те са ярки на вид, със светлосини пера на върха на крилата и на торса и по-тъмни на опашката и на половината на челната част на главата, а предната половина на горната част на главата им е покрита с бели пера. На гърдите, корема и долната част на тялото имат светло оранжеви пера. Клюнът им е черен, както и перата под брадичката. Краката им, с изключение на ноктите, са със сив цвят. Птицата има бяла кожа с лице почти без пера, с няколко черни линии, образуващи райе около очите. Ирисите са светложълти (*Forshaw and Cooper*, 1978; *Ffrench et al.*, 1991).

Зеленокрилият ара (*A. chloroptera*) – фиг. 4 може лесно да бъде разграничен от червения ара по характерните червени линии около очите, образувани от редици малки пера, както и по по-големите си размери. Дължината на тялото му достига 90–95 cm, а теглото – между 1,050 и 1,708 kg (*Dunning*, 2008; *Cameron*, 2012).

Папагалът еклектус е късоопашат с дължина около 35 cm. Мъжкият е предимно

ярко зелен с жълт оттенък по главата. Той има сини махови пера и червени флангове на крилата. Опашката му е тъмносива с тясна периферия от кремавожълто, кремавожълта отдолу, а централните пера на опашката са зелени в средата и по-сини по краищата. Женската (фиг. 3) е предимно яркочервена с по-тъмен оттенък на гърба и крилата. Гърбът и долната част на крилете са тъмнолилави на цвят. Опашката ѝ е жълто-оранжева, а човката – черна. Горната част на човката на мъжкия е оранжева в основата, избледняваща до жълта към върха, а долната е черна (*Forshaw and Cooper*, 1978; *Heinsohn*, 2009; *Wang et al.*, 2012; *Collar et al.*, 2019).

Жълто-качулатият какаду (*C. galerita*) достига на дължина 45–55 cm, а теглото му е 815–975 g. Оперението му е бяло, а долната повърхност на крилата и опашката са жълти. Има черен клюн, жълти уши и впечатляващ 14 cm дълъг изправен яркожълт гребен на главата. Краката са сиви, а околоочните пръстени – белезникави. Мъжките обикновено имат почти черни очи, докато при женските те са червени или кафяви. Разликите между четирите подвида са много малки (*Flegg*, 2002; *Rowley et al.*, 2019).

Екологични изисквания.

Особености на отглеждането, храненето и размножаването.

Екологичните изисквания на видовете, обитаващи различните части на света, са твърде разнообразни. Например задължително условие за африканските папагали е наличие на много слънчева светлина и богата на витамин А хранителна диета. Южноамериканските видове се нуждаят от наполовина по-малко слънце и витамини. Специализацията към храните е голяма при много папагали и тясно свързана със здравословното им състояние (*De Grahl*, 1990). Новозеландският кеа се нуждае от животински мазнини. В родината си тези птици често нападат овчите стада и гризат подкожната мазнина на овците. Хиацинтовият ара е специализиран да се храни с ядките на определен вид палма. В неволя тези ядки са замес-

тени от макадамия в количества, които биха били фатални за всяка друга птица. Папагалите лори се хранят с цветен прашец, нектар и др. (Harrison and Lightfoot, 2005). Познаването на хранителния режим на всеки вид е ключов момент в отглеждането на папагалите

Характерно за видовете папагали, обитаващи саваните, полупустините и пустините е, че са добри летци. Често се налага да изминат стотици километри в търсене на вода и храна. Повечето популации от тези райони живеят на големи ята. Там се редуват сух и влажен сезон и жизненият цикъл на птиците е нагоден към тях. Мътенето става непосредствено след дъждовния сезон, защото тогава има изобилие от семена на треви и плодове, служещи за храна. При влажни години потомството е многобройно и обратно, при суша намалява или липсва. Много от тези видове използват сутрешната роса за водопой и издържат дни наред без вода (De Grahl, 1990). Преобладаващите обитатели на тези хабитати са с дребен и среден размер. Най-известно и типично е вълнистото папагалче (*M. undulatus*), което се среща в полупустините и пустините на Австралия. В родината си обитава разредени гори, открити пустеещи земи и степи. Живее на многохилядни ята. Храни се с тревни и храстови семена, пъпки на растения и дребни плодчета. Папагали от този тип са и видовете от родовете *Aratinga*, *Neophaeta*, *Agapornis* (неразделки), подсемейство Корела (*Nymphicinae*) и др. (Boev, 1986; Boev, 1990).

Вълнистите папагалчета водят скитнически начин на живот, следвайки дъждовете. Обикновено се срещат на ята между 3 и 100 индивида, но понякога формират огромни ята наброявайки десетки хиляди екземпляри. При голяма суша през 1932 г. на брега на пресъхнал водоем били открити 60 000 трупчета на загинали от жажда птици. Когато достигнат до достатъчно влажен район птиците започват да мътят. Нормално имат две люпила годишно, но при благоприятни години може и три. Семейните двойки заемат най-малките хралупи по дърветата, защото

в противен случай често са прогонвани от по-едри видове папагали. Вълнистите папагалчета са „верни съпрузи“, които избират своите половинки за цял живот, продължавайки около 15–18 години. Половата зрелост настъпва на около 9 месечна възраст. Гнездата често са разположени близо едно до друго и се правят чрез облицоване на съществувачи кухни в стволове на дървета, клони, корени. Женските снасят от 3 до 5 яйца, мътят 18 дни, а малките стават самостоятелни на около 35 дневна възраст. Те имат нужда от полуузрели семена, затова наличието на влага е много важно за преживяемостта им (Boev, 1986). Тези птици са типични зърнояди. Хранят се предимно със семена на местни видове треви и млада зеленина. Ключът и останалите елементи на храносмилателната им система са идеално пригодени за тази диета. Когато е достатъчно влажно са активни целодневно, а при сухо време – само сутрин и вечер. Често в родината си са смятани за вредители, защото нападат и селскостопанските култури, но както обикновено човекът е винаги по-голямата заплаха. Въвеждането на културни видове треви за паша на добитъка, които изместват местните видове, служещи им за храна и честите горски пожари може да се окажат най-голямата опасност за оцеляването на вълнистото папагалче (De Grahl, 1990).

Розово-бузите неразделки (*A. roseicollis*) образуват брачни двойки още на около двумесечна възраст. Женската доминира, а мъжките хранят своите дами по време на ухажване. Тъй като храненето е важен компонент през този период, мъжките използват специфично клатене на главата, подобно на кълването при хранене, за привличане на женски. Двойките са моногамни и доживотни (Rowan, 1983). Тези птици обаче показват непостоянство както при избора на гнездо, така и при използването му. В дивата природа те обикновено се размножават в гнезда на други птици. Не е известно дали те принуждават тези птици да напуснат гнездата си или използват свободни гнезда. Яйцата им обикновено са 23,5 x 17,3 mm. Средно от 4 до 6 яйца

се мътят за един сезон. Инкубацията е около 23 дни, а малките стават самостоятелни на около 43 дневна възраст (De Grahl, 1990; Rowan, 1983).

Основният сезон за размножаване на тюркоазените папагали е от август до януари. Те гнездят в кухи дървета, мъртви или живи, в кухни на пънове, паднали трупи и стълбове (Chaffer and Miller, 1946; Jarman, 1973; Quin, 1990). Предпочитаното местообитание за размножаване е на границата между земеделски земи и гори. Гнездилните камери са с малък диаметър на отвора, но са дълбоки и са разположени на 1,5–3 м над земята. Има успешни опити за използване на изкуствени и естествени гнездилки, когато са позиционирани на правилното място. Обикновено снасят от 2 до 5 яйца. Някои гнездящи двойки могат да отгледат и второ потомство през летните месеци (Higgins, 1999). И двамата родители хранят младите, които остават в гнездилката за около 4 седмици след 18-дневния инкубационен период.

Червеночелите папагали какарики (*C. novaeseelandiae*) образуват моногамни двойки, но те могат и да не останат заедно след размножителния период вероятно в зависимост от успеха на съжителството. Гнездят най-вече в хралупи на големи здрави дървета, а понякога в дупки в скали, кухни сред корените на растенията и изкуствени кухни. Входовете на гнездата най-често са обърнати на север. Снасят средно по 7 яйца (4 до 9), които са овални и бели с лек блясък. Мътят само женските. Този период продължава от 23 до 25 дни. Мъжките посещават гнездото редовно, за да хранят женските чрез регургитация. (Ortiz-Catedral and Brunton, 2009).

Сивите папагали Жако са моногамни и в природата гнездят в хралупи на дървета. Всяка двойка се нуждае от собствено дърво за гнездене. Женската снася от три до пет яйца, които мъти в продължение на 30 дни, като през този период се подхранва от партньора си. И двамата родители се грижат за малките докато не започнат да се справят сами. Поколението напуска гнездото на три месечна възраст (Holman, 2014).

Синьо-жълтият ара също обикновено образува двойка за цял живот. Цветът на мъжката птица сигнализира за готовност за размножаване. Колкото по-ярки и по-смели са цветовете, толкова по-голям е шансът за намиране на партньорка. Те гнездят почти изключително в мъртви палмови дървета. Женската обикновено снася 2–3 яйца и ги мъти около 28 дни. Едно от малките е доминиращо и получава по-голямата част от храната, поради което другите загиват в гнездото. Пилетата напускат гнездото около 3 месеца след излюпването (Alderton, 2003).

Зеленокрилият ара (*A. chloroptera*) обикновено образува двойка за цял живот. Женската снася две или три яйца в гнездо, направено в дупка в дърво и ги мъти около 28 дни, а пилетата напускат гнездото 3 месеца след излюпването. Този вид е регистриран като застрашен от изчезване в някои страни като Аржентина и др. (Alderton, 2003).

В естественото си местообитание еклектусът гнезди в кухни в големи тропически дървета. Женската енергично защитава избраното от нея място за гнездене от други женски. Може да се бие до смърт. Пребивава в гнездото си до 11 месеца годишно, като рядко се отклонява от входа му. Разчита на множество мъжки да я хранят чрез регургитация. Мъжките могат да летят до 20 km за да се хранят и до пет мъжки редовно осигуряват храна за всяка женска, всеки от които се съревновава с останалите за нейните чувства и правото да стане баща на малките ѝ. За разлика от други видове папагали *E. roratus* са полигамни – женските могат да се чифтосат с множество мъжки ухажори, а мъжките могат да посещават различни гнезда, за да се чифтосат с много женски. Предполага се, че това уникално поведение при размножаване е причина за ясно изразения сексуален диморфизъм на еклектуса. Женската трябва да е привлекателна на входа на гнездото (да рекламира присъствието си пред мъжките и да съперничи на други женски), но същевременно добре скрита в дълбините на гнездото (червеният цвят я скрива добре в тъмнината). Ярkozеленият цвят на мъжкия е камуфлажен

и го прикрива сред дърветата по време на хранене. Женската снася две бели яйца 4 x 3 cm, които мъти в продължение на 28–30 дни. Поколениято напуска гнездото на възраст около 11 седмици. (Forshaw and Cooper, 1978; Heinsohn, et al., 2003 b; Marshall and Ward, 2004; Collar and Boesman, 2019).

В южна Австралия размножителният сезон на жълто-качулатия какаду (*C. galerita*) е от август до януари, докато в Северна Австралия – от май до септември. Гнездото е постлана с дървени стърготини кухня на дърво. Подобно на много други папагали, той се конкурира за гнездене с други индивиди от вида и от други видове. Снася две до три яйца и инкубацията им продължава между 25 и 27 дни. И двамата родители мътят яйцата и отглеждат малките. Периодът на гнездене е между 9 и 12 седмици, а младите остават с родителите си в продължение на няколко месеца (Heinsohn and Legge, 2003; Rowley et al., 2019).

Видове папагали, домашни любимци у нас.

Папагалите се разделят на дребни, средни и големи видове. Най-често срещаните видове папагали у нас от трите групи са представени в табл. 1. Някои от тях може да се видят на фиг. 2–5.

Процентното съотношение на дребни и средни към едри видове папагали у нас е приблизително 70 : 30.

Обсъждане

Резултатите от настоящото изследване показват, че любителите на папагали у нас предпочитат да отглеждат дребни и средни видове. Това вероятно е свързано с по-лесното гледане и по-малките разходи. Едрите видове са само около 30% от папагалите у нас. Те са атрактивни, интелигентни и забавни, но изискват повече грижи и внимание. Необходимо е стопаните да познават добре биологичните нужди на своите любимци и да им осигурят нужното внимание, достатъчно общуване, правилно хранене и подходящи грижи според вида.

Например вълнистите папагалчета (фиг. 3), както и розовобузите неразделки, изискват зърнена диета, което е улеснение за стопаните, докато Жако и еклектус са предимно плодоядни.

Нашите наблюдения показват, че *A. roseicollis* е много социална птица, което съответства на съобщения от други автори (De Grahl, 1990). Това е една от причините за популярността му не само у нас, но и по

Таблица 1. Най-често срещани видове папагали в нашата страна

Група	Видове папагали
Дребни	Вълнисто папагалче (<i>Melopsittacus undulatus</i>)
	Розовобузи неразделки (<i>Agapornis roseicollis</i>)
	Маскови неразделки (<i>Agapornis personatus</i>)
	Лазурна неофема (<i>Neophema pulchella</i>)
	Буркова неофема (<i>Neopsephotus bourkii</i>)
Средни	Корела (<i>Nymphicus hollandicus</i>)
	Малък Александър (<i>Psittacula krameri</i>)
	Пирура молина (<i>Pyrrhura molinae</i>)
	Какарики (<i>Cyanoramphus novaezelandiae</i>)
Големи	Жако (<i>Psittacus erythacus</i>)
	Синьочела амазона (<i>Amazona aestiva</i>)
	Синьо-жълт ара (<i>Ara ararauna</i>)
	Зеленокрил ара (<i>Ara chloroptera</i>)
	Благородни папагали (<i>Eclectus</i> spp.)
	Жълто-качулат какаду (<i>Cacatua galerita</i>)

целия свят като домашен любимец, а многото вариации в цвета и ярката индивидуалност го правят предпочитан. За Африка този вид има икономическа стойност и заради туризма. Хора от цял свят пътуват до района около езерото Нгами, който сега е част от естествения ареал на вида, за да го видят в красивата дива природа. За това допринася и интересното поведение на розовобузите неразделки в природата. Те спят нощем и са активни през деня. Имат склонност да се движат на пъстри ята от 5 до 20 птици. Понякога, когато в естествената им среда зреят тревните семена, групи от около 100 не са рядкост. Когато е студено птиците се скупчват заедно по двойки или в групи по 4–5, за да се топят (Rowan, 1983;). Хранят се със семена като ги откъсват от растенията или ги събират от земята, след което бързо ги лющят, като използват езика, долната челюст и режещия ръб на горната челюст. Хранят се и с цветя, като ги изтръгват от дърветата и отрязват листенцата и тичинките с клюна си. Известно е, че този вид пие вода няколко пъти на ден, за да издържи в горещите, сухи местообитания, в които живее (Rowan, 1983). В Африка обаче тези птици са важни вредители на дребнозърнестите култури и често са унищожавани от местното население заради това, но понастоящем *A. roseicollis* не се счита за застрашен вид (De Grah, 1990). Розовобузите неразделки се размножават сезонно на свобода, но в плен това може да става през цялата година като изграждат собствени гнезда. Преживяемостта им в неволя е от 15 до 25 години. Не е известно какво ограничава живота на този вид. Също така не се знае колко живее в дивата природа, въпреки че вероятно е по-кратко от живота в плен (Rowan, 1983; De Grah, 1990).

Тюркоазеният папагал (*N. pulchella*) също е доста популярен вид сред любителите на папагали у нас и по света, но подлежи на строг лицензионен контрол и е защитен в природата (Боев, 1986). В естествената си среда той се среща главно в периферията на горите и пасищата (Jarman, 1973; Morris,

1980; Quin & Reid, 1996), обикновено там, където има постоянна вода. Предпочитани местообитания са тревисти гори със смесено съчетание от естествен бор *Callitris* и различни *Eucalyptus spp.* *Neophema pulchella* може да се появи и в обработваеми земи, предимно пасища с останали живи или мъртви дървета (Quin and Baker-Gabb, 1993). Рядко се вижда край пътя и в овощните градини (Pizzey & Knight, 1997). Мъртвите дървета представляват важна част от местообитанията му и са предпочитани за наблюдение и гнездене. Този вид папагал рядко образува големи ята и често се наблюдава по двойки или на групи от 6–8 индивида (Higgins, 1999). По-големи ята от 20–30 птици могат да се появят през есента и зимата след размножителния сезон. Тюркоазеният папагал се храни на земята като използва за целта семена, треви, плевели, тревисти растения и храсти, които растат под дърветата (Frith, 1952; Jarman, 1973; Morris, 1980; Quin, 1990; Crome & Shields, 1992; Higgins, 1999). Може да консумира също цветя, нектар, листа, плодове и насекоми (Боев, 1986). В началото на миналия век лазурното треварче (*N. pulchella*) критично намалява числеността си, като някои наблюдатели го смятат за изчезнал (Campbell, 1915). Популациите се възстановяват до известна степен от 30-те години на миналия век (Chaffer and Miller, 1946; Frith, 1952; Forshaw, 1981; Blakers et al., 1984). Въпреки това този вид все още се счита за ограничен и рядък в много области на Австралия (Forshaw, 1981). Това е така, тъй като тюркоазният папагал, както и много от останалите видове папагали са застрашени от следните фактори: загуба на местообитание поради интензивна сеч, горски пожари, които унищожават ресурсите за хранене и гнездене, превръщане на местообитанията им в селскостопански пасища, унищожаването на стари дървета, които могат да се използват за гнездене както и неконтролируемото размножаване на инвазивни хищни видове (лисици, котки и др.). Много неблагоприятно в този аспект е незаконното улавяне на птици и събиране

на яйцата им. Други фактори са конкуренция от неендемични видове растения, чиито семена не стават за храна на папагалите, както и загуба на генетично разнообразие поради географска изолация на популациите (Garnett and Crowley, 2000). В голяма степен отговорността за ограничаване на тези фактори е на хората.

Поради красотата си *Pyrrhura molinae* е популярен домашен любимец. Той се храни с различни семена, зеленчуци и плодове, като предпочита банани и стафида. Снася средно 4–6 яйца. Периодът на мътен е 22–25 дни. Положително в известна степен е това, че този вид е един от най-тихите, но е игрив, любящ и интелигентен. При сериозно обучение научава трикове и думи. Обича да бъде държан в ръце, но понякога е склонен към хапане особено в млада възраст. Собственикът може да излекува това поведение с търпение и време. Може да живее до 30 години с подходяща грижа, макар че средната продължителност на живота в домашни условия обикновено е 10 години най-често поради пренебрегване от страна на собственика (Berlo, 2009; Collar and Boesman, 2019).

Червеночелите папагали какарики (фиг. 4) могат да живеят в голямо разнообразие от местообитания, включително гъсти, умерени тропически гори, крайбрежни гори, храсти и открити площи (Marchant et al., 1999; Scofield and Stephenson 2013). Според нас тази приспособимост е една от причините за лесното им размножаване и в домашни условия. Те се хранят изключително разнообразно. Консумират цветя, плодове, семена, листа и пъпки от различни растения. Понякога допълват диетата си с насекоми като листни въшки и брашнени червеи. В естествени условия могат да променят хранителните си навици през годината в зависимост от сезонната наличност на храна. През зимата и пролетта най-често ядат цветя, а през лятото и есента – основно семена (Terry, 1998; Terry, 2003).

Синьо-жълтият ара (*A. ararauna*) е популярен домашен любимец заради поразителния си цвят, способността да говори,

близката връзка с хората и предлагането на пазара. Той живее от 30 до 35 години в дивата природа и достига полова зрялост на възраст между 3 и 6 години. Използва мощния си клон за счупване на ядки, както и за изкачване на дървета (Forshaw, 1978; French et al., 1991). Това трябва да се има предвид и в домашни условия, като му се предоставят възможности за такава активност. При еклектуса има друга интересна особеност. Силният майчински инстинкт на женските се проявява и в плен, където непрекъснато търсят възможни места за гнездене в шкафове, чекмеджета и пространства под мебелите, като активно ги отбраняват (Forshaw and Cooper, 1978; Heinsohn and Legge, 2003; Marshall & Ward, 2004; Collar et al., 2019).

Един от дълголетните видове е сивият папагал (фиг. 3), който може да живее 40–60 години в плен, въпреки че средната продължителност на живота му в природата се счита за по-кратка – около 23 години (Holman, 2014). Видът Жако (*P. erithacus*) е често срещан в плен. Той е ценен заради способността му да имитира човешката реч, което го прави един от най-популярните пернати домашни любимци. Имитира шумовете наоколо и често ги повтаря. Сивите папагали са много интелигентни. Доказано е, че при изпълнение на някои задачи достигат когнитивното ниво на дете от 4 до 6 години. Нови експерименти показват, че те могат да научат числови последователности и да свържат човешки гласове с лицата на съответните индивиди. Могат да научат над 100 думи, като разграничават обекти, цветове, материали и форми, както и да правят разсъждения. Тъй като сивите папагали са много интелигентни и чувствителни птици, те се нуждаят от грижи и общуване със стопаните. При недостиг на внимание заляняват, започват да си скубят перата и са склонни към поведенчески проблеми. Социалната изолация ги стресира и съкращава живота им (Aydinonat et al., 2014; Clements et al., 2018). Нашите наблюдения на папагали от този вид у нас напълно потвърждават тези данни.

По-голямата част от храната на Жако се състои от плодове, ядки и семена. В естествени условия предпочита плодовете на маслодайната палма, но не отказва цветя и дървесна кора, както и насекоми и охлюви. Нашият опит показва, че в плен храненето му е лесно, тъй като харесва птичи пелети, разнообразни плодове като ябълки, круши, нар, портокали, банани, както и пресни зеленчуци като моркови, целина, зеле, грах и зелен фасул. Нуждае се от източници на калций, които могат да се дават като добавки.

За съжаление в дивата природа се наблюдава бърз спад на популацията от сиви папагали в резултат на търговията с диви птици и загубата на местообитания, поради което е оценен като застрашен от Международния съюз за опазване на природата. Естествените хищници за този вид не са малко – лешояди, редица грабливи птици и маймуни, които нападат гнездата, за да се хранят с яйцата и с малките. Хората обаче са най-голямата заплаха за дивите сиви папагали. Ежегодно над 20% от популацията им се хваща с цел търговия. След залавянето им до достигане на пазара, както и след това, смъртността е много висока и достига 60–66%. Освен това тази птица се ловува и за месото и за части от тялото, които се използват в традиционни лекарства от местното население (Bellamy et al., 2016).

Синьочелата амазона (*Amazona aestiva*) широко се отглежда като домашен любимец не само у нас, но също в Южна Америка и в редица други части на света. Много атрактивни техни особености са склонността им да пеят, както и продължително да играят с играчки. Някои индивиди говорят добре. През пролетта в сезона им на чифтосване могат да бъдат агресивни (Pereira, 2008; Forshaw, 2010; Falcón & Tremblay, 2018).

Един от най-общителните папагали е синьо-жълтият ара. Дори добре обгрижваните индивиди “крещят” за внимание, издавайки силни звуци. Гласовите вокализации особено „призивите на стадото“ и разрушителното дъвчане на различни материали са естествени черти на тяхното поведение и трябва

да се очакват в плен. Поради големия си размер те изискват достатъчно пространство, в което да летят. Според World Parrot Trust, заграждението за синьо-жълт ара трябва, ако е възможно, да бъде с дължина най-малко 15 м. Затворени ара при добра диета, физически упражнения и ветеринарни грижи, доживяват 60 или повече години. Хората, които обмислят да отглеждат ара трябва да са наясно с това, че птицата може да надживее собственика (Forshaw, 1978; Doane and Qualkinbush, 1994).

Папагалите еклектус (фиг. 3) са едни от най-популярните птици, отглеждани в плен. За разлика от много други видове папагали те са сравнително лесни за развъждане, но трудни за хранене. Диетата им в природата се състои главно от плодове, диви смокини, неузрели ядки, цветни и листни пъпки и някои семена. В плен се хранят предимно с плодове, включително круши, ябълки, нар, смокини, пъпеши, грозде, цитрусови и костилкови плодове, банани, манго, гуава, папая. Еклектусът има необичайно дълъг храносмилателен тракт, поради което диетата му изисква високо съдържание на фибри. Нашият опит показва, че при домашно отглеждане се чувства добре при хранене със специално формулирани пелети, плодове, зеленчуци, включително листни, допълвани с малко количество семена и ядки като бадеми и орехи. Marshall & Ward (2004) препоръчват за благородния папагал в плен растителна диета с високо съдържание на бета-каротин, като леко сварен сладък картоф, пресни бульони от броколи, моркови и прясна царевица на кочан. Пресните листни зеленчуци са много важни за осигуряване на калций и други хранителни вещества. Както при всички домашни птици, те не трябва да се хранят с авокадо, шоколад или храни с високо съдържание на мазнини, като например пържени картофи или пица и паста. Не бива да им се дават млечни продукти, тъй като папагалите не могат да усвояват лактозата в млякото. Просото е едно от семената, които предпочитат, въпреки че диетата на благородния папагал обикновено съдържа

много по-малко семена от другите птици. Подходящи са разнообразни наkisнати, покълнали или варени зърна (слънчогледови и др.) и бобови растения, както и кафяв ориз, давани в ограничени количества, които им осигуряват протеини. Бадемите и кедровите ядки са източник на омега 3 мастни киселини и витамин Е, но трябва да бъдат ограничавани, за да се избегне прекаляването с мазнини в диетата, тъй като папагалите еклектус могат да затлъстят (Marshall and Ward, 2004).

При дисбаланс във витамините и минералите, който потиска усвояването на калций, домашно отглежданият *E. roratus* може да бъде податлив на мускулни спазми. Това често става след приемане на хранителни продукти, произведени в търговската мрежа или голям процент неподходящи пелети в храната. Тези спазми не са наблюдавани в природата. Потенциалните причини са дехидратация и консумация на храни, които са прекалено обогатени с витамини или с изкуствени оцветители и други подобрители. Такива хранителни продукти може да причинят също и алергични реакции при някои индивиди, включително сърбеж, водещ до увреждане на перата и кожата.

Благородните папагали обикновено са спокойни птици в плен, но са склонни към самооскубване. Причините са трудни за установяване, но обикновено на първо място е диетата, заедно с невъзможността да се осигури меко дърво за дъвчене. За допълнителни причини се считат здравословни проблеми и хормонални промени, както и премахване на първичните пера на крилата, така че отрязаните краища дразнят страните на птицата. Нашите наблюдения сочат, че след като това поведение започне, почти е невъзможно да бъде спряно освен ако не бъде открита причината. Често само поставяне на механична бариера (специална яка) е успешно за предпазване на засегнатия папагал от пълно оголване. Други пленени видове, които са предразположени към това поведение, са какаду, Жако и до известна степен ара. Средната продължи-

телност на живота на папагалите еклектус в домашни условия е неизвестна, тъй като до 80-те години на миналия век тези птици не са били държани в плен. Някои автори съобщават, че живеят около 30 години (Marshall & Ward, 2004; Forshaw, 2010; Heinsohn, 2008 a; Heinsohn, 2008 b). Малко са естествените хищници – врагове на папагалите еклектус. Най-често това са соколът от Сапсани (*Falco pergrinus*) и рифовата сова (*Ninox rufa*). Стадният живот е предпазна мярка от страна на благородните папагали срещу хищниците. Образоването на ята е особено полезно по време на хранене, когато птиците са най-уязвими (Cameron, 2012; Heinsohn & Legge, 2003).

Жълто-калчулатите какаду (*C. galerita*) са красиви и силно интелигентни птици, поради което са популярни домашни любимци, въпреки че също имат определени изисквания и особености. Например проявяват естествено желание да дъвчат дърво и други твърди и органични материали. Могат също така да правят агресивни, непредсказуеми движения, които плашат хората и животните, които не ги познават. Те издават специфични силни звуци и пронизителни писъци, тъй като са адаптирани да контактуват в горите, в които живеят, включително тропически и субтропически гори. *C. galerita* са социално взискателни домашни любимци. Интересен факт е, че какадута са в състояние да синхронизират движенията си с музикален ритъм (Patel et al., 2009). Тези птици са любопитни по природа. Те са много дълголетни и могат да живеят повече от 70 години в плен, но само до 20–40 години в дивата природа. Има литературни данни за екземпляри – столетници (Shannon, 2014). Практикуват геофагия (ядене на глина за абсорбция на токсините в храната им). За хидроизолация на тялото си те произвеждат много фин прах вместо мазнина, както е при другите птици (Tully et al., 2009). Консумират широка гама от семена, плодове и пъпки, събрани от земята и по дърветата. Тъй като се хранят на земята, те са много уязвими за нападение от хищници. За предпазване са

развили специфична поведенческа адаптация – всеки път, когато има стадо на земята, поне една птица стои на стража на високо дърво (обикновено мъртво). Тази характерна особеност дори е влязла в австралийския жаргон – човек, който охранява за внезапни полицейски набези при незаконни хазартни събирания, се нарича какаду. В някои части на Австралия популацията от тези папагали е многобройна и може да причини увреждане на зърнените и плодови култури, новозасадените дървета и мекия дървен материал върху къщи и градинска мебел. Затова местните ги преследват и убиват (отстрелват или отравят) като вредители. В днешно време за отстрел се изисква държавно разрешително, тъй като те са защитен вид съгласно закона на Австралийския съюз. Вече има забрана за внос на какаду в САЩ, залегнала в Закона за опазване на дивите птици (WBCA). Въпреки това се отглеждат в плен (Rowley et al., 2019).

Какадута, както и много други папагали, са податливи към psittacine beak and feather disease, вирусно заболяване, при което птиците губят перата си, а клонът се деформира. Болестта се среща в дивата природа (Raidal et al., 1993) и в плен (Kiatipattanasakul-Banlunara et al., 2002).

За да бъде здрава една птица, освен познаването и спазването на специфичните изисквания по отношение на хранене, обичуване, хигиена и условия на отглеждане, трябва да се отчитат и някои анатоомо-физиологични особености. Например наличието на три чифта въздушни сакове при папагалите определя огромна дихателна повърхност спрямо общата площ на тялото. Оттук следва, че всяка токсична субстанция в газообразно състояние може да бъде фатална дори в малки количества. Например изпаренията от тефлоновите съдове. Или дори ароматните свещи или автомобилните ароматизатори. Папагалите имат гуша, мускулест и жлезист стомах. Условията в гушата са идеални за развитието на кандидоза, а връзката между жлезистия и мускулния стомах

често е атакувана от мегабактерии. В клоаката не рядко се установяват папиломи. Големите кръвоносни съдове и нерви на краката преминават в непосредствена близост до съответния бъбрек. Всяка инфекция на крайниците първо поражда бъбреците и обратно – всяко бъбречно заболяване води до куцота, парези и парализи на краката. Освен това заради кафезното отглеждане повечето папагали страдат от кардиомегалия и сърдечна слабост с последващите заболявания. Адаптацията към развитие на треска при тези птици също е много специфична. Те имат нормална телесна температура от 41,5–42 °C. При инфекция свалят, а не покачват телесната си температура (Sakas, 2002). За поддържане на телесната хомеостаза в такива случаи се изразходват огромни количества глюкоза.

Отглеждането на папагали е не само удоволствие и привилегия, но и отговорност, изискваща познания на биологичните особености и нужди на съответния вид, както и полагане на адекватни грижи. Трябва да се има предвид, че навикът на много стопани да целуват любимците си по клюна не е безобиден. Той представлява път за директно предаване на причинители на инфекции и в двете посоки. Здравите и добре гледани птици носят много радост на стопаните си и това общуване е от взаимна полза.

Изводи

У нас се отглеждат папагали предимно от дребните и средните видове. Тези от едрите видове са около 30%.

Познаването на биологичните особености на папагалите, пълноценното хранене, добавянето на витамини и добрата хигиена на отглеждане, избягването на стресови фактори и забрана на собствениците да целуват птиците по клюна са от съществено значение за предпазване от заболявания и отглеждане на здрави птици.

Литература

- Alderton, D.** (2003). *The Ultimate Encyclopedia of Caged and Aviary Birds*. London, England: Hermes House (p. 234). ISBN 1-84309-164-X.
- Aydinonat, D., Penn, D. J., Smith, S., Moodley, Y., Hoelzl, F., Knauer, F., & Schwarzenberger, F.** (2014). Social isolation shortens telomeres in African Grey parrots (*Psittacus erithacus erithacus*). *PloS one*, 9(4), e93839. doi:10.1371/journal.pone.0093839. ISSN 1932-6203. PMC 3976323. PMID 24705445.
- Bellamy, D., Boyes, S., Dowsett-Lemaire, F., Gilardi, J., Hall, P., Hart, J., Hart, T., Lindsell, J., Michels, A., Phalan, B. et al.** (2016). *Psittacus erithacus*. IUCN Red List of Threatened Species. Version 2016-3. International Union for Conservation of Nature.
- Berlo, B. V.** (2009). *A Field Guide to the Birds of Brazil*. Pages 126-127. Oxford University Press, New York. ISBN 978-0-19-530154-0.
- Bird Life International.** (2012). *Eclectus roratus* (On-line). The IUCN Red List of Threatened Species 2012: eT22685022A39008524. Accessed January 27, 2016 at <http://dx.doi.org/10.2305/IUCN.UK.2012-1.RLTS.T22685022A39008524.en>.
- Blakers, M., Davies S. J. J. F. & Reilly, P. N.** (1984) *The Atlas of Australian Birds*, Melbourne University Press, Melbourne.
- Boev, N.** (1986). *Decorative birds*. Zemizdat Sofia, pp. 343 (Bg).
- Boev, Z.** (1990). *What do we know about ...Birds*. Publishing House Otechestvo, Sofia, pp. 197 (Bg).
- Cameron, M.** (2012). *Parrots: The Animal Answer Guide*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Campbell, A. J.** (1915). The Turquoise Parrot. *Emu*, 14, 167.
- Chaffer, N., & Miller, G.** (1946). The Turquoise Parrot near Sydney. *Emu-Austral Ornithology*, 46(3), 161-167.
- Christidis, L., & Boles, W. E.** (2008). *Systematics and Taxonomy of Australian Birds*. Collingwood, VIC, Australia, CSIRO Publishing, 277 pp. ISBN 978-0-643065116.
- Clements, K. A., Gray, S. L., Gross, B., & Pepperberg, I. M.** (2018). *Initial evidence for probabilistic reasoning in a grey parrot (Psittacus erithacus)*. *Journal of Comparative Psychology*. 132 (2), 166-177. doi:10.1037/com0000106.
- Collar, N. & Boesman, P.** (2019). Green-cheeked Parakeet (*Pyrrhura molinae*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.). *Handbook of the Birds of the World Alive*. Lynx Edicions, Barcelona.
- Collar, N., Kirwan, G. M. & Boesman, P.** (2019). Eclectus Parrot (*Eclectus roratus*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.). *Handbook of the Birds of the World Alive*. Lynx Edicions, Barcelona.
- (retrieved from <https://www.hbw.com/node/54555> on 26 June 2019).
- Crome, F. & Shields, J.** (1992) *Parrots and Pigeons of Australia*. Angus and Robertson, Sydney, Australia.
- De Grahl, von W.** (1990). *Papageien: Lebensweise, Arten, Zucht Gebundenes Buch*. Verlag Eugen Ulmer; Auflage: 9. 293 Seiten, ISBN-10: 3800172267, ISBN-13: 978-3800172269.
- Doane, B. M. & Qualkinbush, T.** (1994): *My parrot, my friend: an owner's guide to parrot behavior*. Howell Book House, New York. ISBN 0-87605-970-1.
- Dunning, J. B. Jr.** (2008). *CRC Handbook of Avian Body Masses*, 2nd Edition by John B. Dunning Jr. (Editor). CRC Press, 672 pages. ISBN 978-1-4200-6444-5.
- Falcón, W. & Tremblay, R. L.** (2018). From the cage to the wild: introductions of Psittaciformes to Puerto Rico. *PeerJ*. 6:e5669: 1–26. doi:10.7717/peerj.5669. PMID 30397538. Retrieved 17 November 2018.
- Ffrench, R., O'Neill, J. P. & Eckelberry, D. R.** (1991). *A guide to the birds of Trinidad and Tobago* (2nd ed.). Ithaca, N.Y.: Comstock Publishing. ISBN 978-0-8014-9792-6.
- Flegg, J.** (2002). *Birds of Australia: Photographic Field Guide*. Sydney: Reed New Holland. ISBN 1-876334-78-9.
- Forshaw, J. M.** (2010). *Parrots of the World*. CSIRO Publishing, 558 pages, ISBN-10: 0643100571, ISBN-13: 978-0643100572.
- Forshaw, J. M. & Cooper, W. T.** (1978): *Parrots of the World* (2nd ed). Landsdowne Editions, Melbourne Australia. ISBN 0-7018-0690-7.
- Forshaw, J. M.** (1981). *Australian Parrots*, 2nd Ed. Landsdowne, Melbourne.
- Frith, H. J.** (1952). A record of the Turquoise parakeet. *Emu-Austral Ornithology*, 52(2), 99-101.
- Garnett, S. T. & Crowley, G. M.** (2000). *The Action Plan for Australian Birds 2000. Threatened species & ecological communities*. Canberra, Australian Capital Territory: Department of Sustainability, Environment, Water, Population and Communities, Commonwealth of Australia. ISBN 0 6425 4683 5.
- Gill, B. J., Bell, B. D., Chambers, G. K., Medway, D.G., Palma, R., Scofield, R. P., Tennyson, A. & Worthy, T. H.** (2010). *Checklist of the Birds of New Zealand, Norfolk and Macquarie Islands, and the Ross Dependency, Antarctica Edition: 4th*, Publisher: Te Papa Press, Wellington, ISBN: 978-1-877385-59-9.
- Harrison G. J. & Lightfoot, T. L.** (2005). *Clinical avian medicine*. Ed. Spix Publishing, Palm Beach Tampa Florida, Volumes 1 & 2, pp. 213,233,343,344,395,397,398,441, 1008 pages.
- Heinsohn, R.** (2008 a). Ecology and evolution of the enigmatic eclectus parrot (*Eclectus roratus*). *Journal of Avian Medicine and Surgery*, 22 (2), 145-150.

- Heinsohn, R.** (2008 b). The ecological basis of unusual sex roles in reverse-dichromatic eclectus parrots. *Animal Behaviour*, 76(1), 97-130.
- Heinsohn, R.** (2009). Eclectus' True Colors Revealed. *Bird Talk Magazine*, pp. 38-73.
- Heinsohn, R. & Legge, S.** (2003). Breeding biology of the reverse-dichromatic, co-operative parrot *Eclectus roratus*. *The Zoological Society of London*, 259: 197-208.
- Heinsohn, R., Murphy, S. & Legge, S.** (2003). Overlap and competition for nest holes among eclectus parrots, palm cockatoos and sulphur-crested cockatoos. *Australian Journal of Zoology*, 51 (1), 81-94. doi:10.1071/ZO02003.
- Higgins, P. J.** (1999) Handbook of Australian, New Zealand and Antarctic Birds, Volume 4. Oxford University Press, Melbourne, Australia.
- Hilty, S. L.** (2003). Birds of Venezuela. Christopher Helm, London. ISBN 0-7136-6418-5.
- Holman, R.** (2014). *Psittacus erithacus*. Animal Diversity Web. Retrieved 18 March 2014.
- Jarman, H.** (1973) The Turquoise Parrot. *Aust. Bird Watcher*, 4, 239-250.
- Juniper, T. & Parr, M.** (1998 a). Parrots: A Guide to Parrots of the World. Series: Boswell's Correspondence; 7; Yale Ed.of, Yale University Press; 1st edition (March 30, 1998), 584 pages, ISBN-10: 0300074530, ISBN-13: 978-0300074536.
- Juniper, T. & Parr, M.** (1998 b). A Guide to the Parrots of the World. Pica Press, East Sussex. ISBN 1-873403-40-2.
- Kiatipattanasakul-Banlunara, W., Tantile-artcharoen, R., Katayama, K., Suzuki, K., Lekdum-rogasak, T., Nakayama, H. & Doi, K.** (2002). Psittacine beak and feather disease in three captive sulphur-crested cockatoos (*Cacatua galerita*). *Thailand. Journal of Veterinary Medical Science*, 64(6), 527-529. doi:10.1292/jvms.64.527. PMID 12130840.
- Marchant, S., Higgins, P. J., Ambrose, S. J. & Davies, S. J. J. F.** (1999). Handbook of Australian, New Zealand & Antarctic Birds: Parrots to dollarbird: Oxford University Press.
- Marshall, R. & Ward, I.** (2004). A Guide to Eclectus Parrots as Pet & Aviary Birds (2nd ed.). South Tweed Heads, NSW: ABK Publications. p. 30-31. ISBN 0-9750817-0-5.
- Morris, A. K.** (1980). The status and distribution of the Turquoise Parrot in New South Wales. *Australian Birds*, 14, 57-67.
- Ortiz-Catedral, L., & Brunton, D. H.** (2009). Nesting sites and nesting success of reintroduced red-crowned parakeets (*Cyanoramphus novaezelandiae*) on Tiritiri Matangi Island, New Zealand. *New Zealand Journal of Zoology*, 36(1), 1-10.
- Parr, M., Juniper, T., D'Silva, C., Powell, D., Johnston, D., Franklin, K. & Restall, R.** (2010). Parrots: A Guide to Parrots of the World: Bloomsbury Publishing.
- Patel, A. D., Iversen, J. R., Bregman, M. R. & Schulz, I.** (2009). Experimental Evidence for Synchronization to a Musical Beat in a Nonhuman Animal. *Current Biology*, 19(10), 827-830. doi:10.1016/j.cub.2009.03.038. PMID 19409790.
- Pereira, J. F. M.** (2008). Aves e Pássaros Comuns do Rio de Janeiro. Pp. 68. Technical Books, Rio de Janeiro. 2008. ISBN 978-85-61368-00-5.
- Pizzey, G., & Knight, F.** (1997). The field guide to the birds of Australia., (Angus and Robertson: Sydney).
- Quin, B. R.** (1990) *Conservation and Status of the Turquoise Parrot (Neophema pulchella, Platycercidae) in Chiltern State Park and Adjacent Areas*, M.Sc. thesis, La Trobe university, Melbourne.
- Quin, B. R. & Baker-Gabb, D. G.** (1993) Conservation and Management of the Turquoise Parrot in North-east Victoria, Arthur Rylah Institute for Environmental Research Technical Report, Series 125.
- Quin, B. R. & Reid, A. J.** (1996). The Turquoise Parrot *Neophema pulchella* in the Yea and Yarra River Valleys, Central Southern Victoria. *Australian Bird Watcher*, 16, 250-254.
- Raidal, S., McElnea, C. & Cross, G.** (1993). Sero-prevalence of psittacine beak and feather disease in wild psittacine birds in New South Wales. *Australian Veterinary Journal*, 70(4), 137-139. doi:10.1111/j.1751-0813.1993.tb06105.x. PMID 8494522.
- Rowan, M. K.** (1983). The Doves, Parrots, Louries and Cuckoos of Southern Africa. Croom Helm, London.
- Rowley, I., Kirwan, G. M. & Boesman, P.** (2019). Sulphur-crested Cockatoo (*Cacatua galerita*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.). *Handbook of the Birds of the World Alive*. Lynx Edicions, Barcelona. (retrieved from <https://www.hbw.com/node/54423> on 26 June 2019).
- Sakas, P.** (2002). Essentials of avian medicine. A Guide for Practitioners, 2nd Edition. American Animal Hospital Association Press, Lakewood, Colorado, pp.12,16, 35, 36, 49, 50, 51, 251, 258, 267, 287, 298, 353 pages. ISBN-10: 1583260358, ISBN-13: 978-1583260357.
- Santos, S.** (2006). Sexual Dichromatism in the Blue-fronted Amazon Parrot (*Amazona aestiva*) Revealed by Multiple-angle Spectrometry. *Journal of Avian Medicine and Surgery*, 20(1), 8-14. doi:10.1647/1082-6742-(2006)20[8:SDITBA]2.0.CO;2.
- Scofield, R. P., & Stephenson, B.** (2013). Birds of New Zealand : a photographic guide, Publisher: Yale University Press, 552 pages, Flexibind, ISBN 978 1 86940 733 9.
- Shannon, L.** (2014). Fred the cockatoo turns 100: Queen sends letter to Hobart wildlife sanctuary. ABC

News. Updated 2 Nov 2014, <https://www.abc.net.au/news/2014-11-02/wildlife-park-throws-a-100th-birthday-party-for-an-old-cockatoo/5860770>

Steadman, D. (2006). A New Species of Extinct Parrot (*Psittacidae: Eclectus*) from Tonga and Vanuatu, South Pacific. *Pacific Science*, 60(1), 137-145.

Terry, C. G. (1998). Foraging ecology of the red-crowned parakeet (*Cyanoramphus novaezelandiae novaezelandiae*) and yellow-crowned parakeet (*Cauriceps auriceps*) on Little Barrier Island, Hauraki Gulf, New Zealand. *New Zealand Journal of Ecology*, 22(2), 161-171.

Terry, C. G. (2003). Breeding biology of red-crowned parakeets (*Cyanoramphus novaezelandiae novaezelandiae*) on Little Barrier Island, Hauraki Gulf, New Zealand. *Notornis*, 50, 2.

Tully, T. N. Jr, Dorrestein, G. M., Jones, A. K. & Cooper, J. E. (2009). Psittacine birds. Handbook of Avian Medicine (Second Edition). Copyright © 2009 Elsevier Ltd. ISBN 978-0-7020-2874-8. DOI <https://doi.org/10.1016/B978-0-7020-2874-8.X0001-6>.

Wang, X., Nudds, R., Palmer, C. & Dykes, G. (2012). Size scaling and stiffness of avian primary feathers: implications for the flight of Mesozoic birds. *Journal of Evolutionary Biology*, 25(3), 547-555.